

Dvakrát ze Slovensko-Česka Nesnesitelná mateřská limonáda

Ľubica Krénová | Divadelní noviny | 12.12.2017

Divadlo Aréna je originálním bratislavským fenoménom, kterému se již patnáct let pod vedením herce Juraje Kukury daří nezpronevřit se prvotním záměrům a držet si stejnou úroveň kvality. Je to jediné bratislavské divadlo, které vedle ostatních smysluplných aktivit dělá ambiciózní činohru, již na druhém břehu Dunaje riskuje „diváckost“. Vytahuje společensky žhavá témata přímo z ohniště dění a spolupracuje s umělecky neutřelými tvůrci.

Divadlo Aréna programově netendenčně otevírá minulost (inscenace z Občanského cyklu: Tiso, Dr. Gustáv Husák, Komunismus, Holocaust aj.), podporuje kritické myšlení současnosti (z loňské sezony třeba adaptace románu M. Houellebecqua Podvolení) a investuje do budoucnosti (mj. Dětská univerzita). Ale dokáže uspět i s klasickým titulem repertoárového divadla. Nejnovější produkce Skleněný zvěřinec měla být původně inscenací pražského Činoherního klubu, ale protože divadlo nezískalo autorská práva, postoupilo záměr spřátelenému divadlu na Slovensku, které nabídnutou šanci proměnilo takřcečně ve zlato. Inscenace rodinného dramatu bortí mezi řádky nemnoho „amerických snů“ i iluzí o Americe. Třeba – zatímco svět čekal noc co noc na bombardování, tam se vesele tančil swing. Je zvláštní, jak sebeklam v lidském pokolení přežívá a neztratil na aktuálnosti ani skrze text, který Williams napsal v období válečného stavu světa (poprvé byl uveden v roce 1945).

Režisér Martin Čičvák důmyslně pochopil, že uzavřené drama Tennesseeho Williamse nelze rozbít vrstvením brechtovských postupů, s nímž režisér obvykle pracuje. Podvolil se pevné struktuře a významové síle textu a tvůrčí energii zaměřil především na herce. Scénograf Tom Ciller vymezil pro komorní drama rodiny střed jeviště, do něhož z levé strany vstupuje syn – komentátor, aby diváka retrospektivně provedl příběhem rodiny Wingfieldových. Prostor je v polovině protnutý kubusem z polopropustného zrcadla bez přední čtvrté stěny. Dění před ním a za ním tak pomyslně utvářejí dva světy. Vpředu otevřený nebezpečný svět lidí a za „zdí“ ukrytý bezpečný svět pro skleněná zvířátka, do něhož se utíká postižená Laura. Další scénografické řešení podtrhuje hermetičnost textu tím, že jeviště a hlediště v půdorysu „kotle“ propojují rozvěšené lampiony štěstí po celé ploše stropu divadelního sálu. Divák je tak lapen do sítě příběhu, kterou upevňuje psychologicky propracované realistické herectví. Díky odrazu v zrcadle má ale také terapeutickou možnost uvidět v příběhu sebe sama. Zrcadlo i lampiony ovšem vyjadřují iluzi štěstí, která se stane neudržitelnou, protože i sebeobětavější láska bez ponechání svobody může být vězením.

Rodina ale život v sebeklamu nakonec neustojí a iluze štěstí se zhroutí jako vachrlatá zeď z krabic v zadním prostoru jeviště.

V rytmu swingu, symbolizujícího svobodu a štěstí, po kterém všichni tolik toužili, končí každá z postav „scénicky odděleně“. Matka sedí stranou, protože pochopila, že je již nepotřebná. Tom se odchodem konečně osvobodil od jejího obsedantního Vstáváme, záříme! a stejnou měrou i od dusivého prostředí skladiště bot. Přesto zůstává v pozadí za zrcadlem, které je dostatečně průhledné, aby i na dálku vnímal, jak se ze sounáležitosti s postiženou sestrou a ze spoluodpovědnosti vysvobodit nelze. Uprostřed sedí osamělá a paradoxně nejšťastnější Laura. Svůj vlastní svět si nedala vzít a díky upřímnosti Jima ztratila strach být „jiná“.

Z původně zamýšleného obsazení pro Činoherní klub zůstala ženská dvojice matky Amandy (Emília Vášáryová) a dcery Laury (Ivana Uhlířová); těžiště inscenace na jejich herectví také leží. Vášáryová s nevyčerpatelnou fantazií proměňuje Amandu díky střídání různých hereckých prostředků, od lehkovážné pantomimy po patetické antické drama. Beznadějně stárnoucí a mužskou láskou nenaplněná žena, která si citový deficit kompenzuje na dospělých dětech a skrze ně realizuje vlastní štěstí, je jindy zas líbezně koketující přestárlou dívenkou v bleděmodrých krajkových šatech (kostýmy Nina A. Stillmark), jež si jako vzpomínku na mládí obleče v den pečlivě zinscenované návštěvy potenciálního ženicha své dcery-mrzačky. V situaci, kdy jí Jimovi dohazuje a nese přitom malé občerstvení, znenadání a prostoduše zapěje píseň o limonádě z filmu Limonádový Joe. Díky Vášáryové jde o zcela přirozenou, funkční scénu.

Ještě propracovanějším výkonem v nuancích vnějších prostředků, které odpovídají vnitřnímu pocitu vyloučenosti ze světa těch „normálních“, je Laura Ivany Uhlířové. Pražská herečka nikterak nenadužívá gest či mimiky, aby upozornila na fyzický hendikep a mentální ustrnutí ve snovém světě mezi stejně zranitelnými zvířátky ze skla.

Silnými partnery pro obě herečky jsou mužští představitelé Toma (Alexander Bárta) a Jima (Tomáš Maštálír), bez jejichž hereckého potenciálu by zejména „jiskřivé“ výstupy matky se synem a dcery s dohozeným nápadníkem nebyly tolik sugestivní. Inscenaci Divadla Aréna utvářejí tři hostující herci ze Slovenského národního divadla a česká herečka spíše náležitě k alternativní scéně, přičemž dohromady komponují souladný herecký kvartet.

Vynikající inscenace, která – doufám – bude v Praze či jinde v Česku někdy hostovat. Nenechte si ji ujít.

Divadlo Aréna Bratislava – Tennessee Williams: Skleněný zverinec

Překlad: Matěj Dadák, Martin Čičvák

Režie: Martin Čičvák

Dramaturgie: Martin Kubran, Saša Sarvašová

Scéna: Tom Ciller

Kostýmy: Nina A. Stillmark

Hudba: Ivan Acher

Hrají: Emília Vášáryová, Ivana Uhlířová, Alexander Bárta, Tomáš Maštálír

Premiéra 6. října 2017

Divadlo Aréna uvádí Skleněný zverinec na základě speciální dohody s University of South, Sewanee, Tennessee.